

Nepopíratelný je i jeho vliv na kulturní mecenášství Karla IV., byť také v tomto případě nesený evidentně především v linii tematické a obsahové.

Lenka Bobková

OPEN ACCESS

Jerzy SPERKA, *Władysław, książę opolski, wieluński, kujawski, dobrzyński, Pan Rusi, Palatyn Węgier i Namiestnik Polski (1326/1330–8 lub 18 maja 1401), Kraków, Avalon, 2012, 508 s., ISBN 978-83-7730-073-2*

Slezská knížata a šlechtici získali ve druhé polovině 14. století díky politické konstelaci i rodovým vazbám ve střední Evropě nezvyklé postavení, které jim umožnilo angažovat se v zemích České koruny, v Polsku i v Uhrách. Ač bylo v nedávném období na poli výzkumu dějin korunních zemí vykonáno nemálo práce, stále pro nás zůstávají osobnosti jednotlivých slezských Piastovců spíše postavami na okraji dění, občas narušující či doplňující příběh českých dějin jakoby odněkud z vnějšku, než aby byli vnímáni jako jeho integrální součást. Významný podíl na tomto stavu má i fakt, že jen k několika slezským knížatům disponujeme moderními biografiemi. Naštěstí lze říci, že v posledním čtvrtstoletí se v tomto ohledu situace české historiografie zlepšuje. Působení slezských knížat si všímají syntetické práce k dějinám Slezska i k českým dějinám středověku, vedle nichž byly publikovány i různě rozsáhlé časopisecké studie či konferenční příspěvky, které se osobnostem slezských středověkých knížat věnují jako hlavnímu tématu (Rudolf Žáček, Marie Bláhová a další). Vznikly také rozsáhlejší biografie jednotlivých knížat, které tak konečně zaplnily alespoň některé mezery – ať už jde o monografie vydané tiskem (např. Martin Čapský o knížeti Přemkovi Opavském) či úspěšně obhájené diplomové práce (např. práce Radima Konečného z roku 2011 o Bolkovi Těšínském). V polské historiografii se slezská knížata těší o poznání většimu zájmu, ale ani tam nelze říci, že by všichni důležití aktéři dějinného vývoje byli obdařeni speciální biografickou studií, která by splňovala moderní nároky.

Kniha Jerzyho Sperky úspěšně pomáhá tento dluh zmenšit. Jejím hrdinou je kníže Vladislav II. Opolský, jenž hrál nepřehlédnutelnou roli v dějinách střední Evropy druhé poloviny 14. století, a to nejen díky tomu, že se jednalo o bratrance císařovny a královny Anny Svidnické, pravnuka Vladislava Lokýtky, švagra Jošta Moravského a kmotra Vladislava Jagiełły. Daleko větší roli v jeho osudech hrál fakt, že jeho babička byla sestrou Kazimíra III. a Alžběty Lokýtkovny. Právě tomuto příbuzenství dle J. Sperky vděčil opolský kníže Vladislav za to, že zastával postupně posty uherského palatina, vládce Haliče i správce Polska. Zároveň však byl a částečně stále je až dodnes v polském veřejném mínění vnímán jako jedna z výrazně negativních osobností polských dějin, ačkoliv to byl právě on, kdo založil klášter v Czestochowě a přivezl do něj zázračnou ikonu Matky Boží.

U zrodu špatné pověsti knížete stojí až kronikář Jan Długosz a další historické práce ji víceméně přejímaly. První rozsáhlejší monografie Vladislava Opolského vznikla na konci 19. století a jejím autorem je Ernest Breiter. Ve třicátých letech 20. století připravovala novou biografii polská historička Krystyna Pieradzka, ale její nedokončené dílo zůstalo kvůli událostem druhé světové války jen v rukopise. Po roce 1945 již byly publikovány jen krátké biogramy Vladislava Opolského, případně byly

zpracovávají pouze některé aspekty jeho života. Zmínit lze především knihu Stanisława A. Sroky o Vladislavově uherském angažmá. Naopak jeho vláda v Haliči se těší čím dál větší pozornosti ukrajinských historiků. Oživení zájmu o život opolského knížete přinesla také jemu věnovaná konference, konaná v Opolí v roce 2001. Výsledky těchto dílčích analýz a dlouholetých diskusí využil právě Jerzy Sperka, ředitel Historického ústavu Slezské univerzity v Katovicích, který se v roce 2007 habilitoval prací zabývající se politickým působením Vladislava Opolského v letech 1370–1401. Vladislavovi se věnoval i ve svých dalších publikacích, pojednávajících zejména válku s Vladislavem Jageľem a jeho vládu v Haliči.

V české historiografii se Vladislava více či méně podrobně dotkla všechna syntetická díla zabývající se dějinami 14. století, samozřejmě včetně *Velkých dějin zemí Koruny české a Dějin Slezska*. Zvláštní pozornost jeho osobě věnovali autoři speciálnější pojatých prací. Největšího prostoru se mu dostalo v monumentální práci Václava Štěpána o Joštu Moravském (2002) a Radek Fukala vyčlenil Vladislavovi jednu kapitolu v monografii *Slezsko, neznámá země Koruny české* (2007). Opolského knížete neopomněla žádná práce zaměřená na dějiny tzv. markraběcích válek ani texty věnující se k vládě Zikmunda Lucemburského před rokem 1400. Maďarská historiografie samostatnou biografii Vladislava Opolského zatím postrádá.

Biografie z pera Jerzyho Sperky podává přehled o životě opolského knížete, zasazuje ho do dobového kontextu a především se snaží osvětlit ty části jeho veřejného působení, které až dosud podléhaly různým zkresleným pohledům. Sperkova kniha má mnohá pozitiva, zejména je třeba vyzvednout důkladné zakotvení v pramenném výzkumu, při kterém autor nepominul ani obsáhlé sbírky ukrajinských archivů — desetiletá správa Haliče je v knize podrobně popsána včetně rozsáhlé kolonizační činnosti pozvané slezské šlechty.

Celá práce je rozdělena do šesti kapitol. V prvních pěti je zachycen klasický přehled života slezského knížete od počátku do smrti. Šestá kapitola (s. 253–385) je věnována způsobům Vladislavovy vlády. U každého území, které ovládal, je rozebrána jeho hospodářská politika, vztahy s církví, užívaná titulatura, fungování dvora i výběr spolupracovníků a úředníků. Kniha je opatřena standardním poznámkovým aparátem, seznamem literatury a pramenů i rejstříkem. Dále je text doplněn 45 barevnými fotografiemi a mapami. Nad to bude jistě velmi oceněn podrobný itinerář Vladislava Opolského z let 1372–1401, který mj. ukazuje, že přesun knížete z Budína do Prahy trval méně než dva týdny.

V úvodních kapitolách se Jerzy Sperka pokouší rozdělit životní osudy Vladislava Opolského do několika fází, jež odpovídají úřadům nebo politickým postojům, které v té době zastával. Nejdříve se však věnuje historii Slezska od počátku 14. století, přičemž klade velký důraz na rok 1327 nejen jako na výrazný zvrat ve slezských dějinách, ale také jako na zvrat nečekaný, protože podle Sperkova výkladu se vše zdálo nasvědčovat tomu, že Vladislav Lokýtek opanuje politické pole. Ale úspěšná akce Jana Lucemburského dle Sperky zcela změnila směr vývoje. Velký význam autor přikládá i novým právním vztahům založeným na lenním právu, které ve Slezsku spojuje právě s Janem Lucemburským, a předkládá argumenty o jeho výhodnosti pro knížata. V celé knize se J. Sperka snaží držet poznatků historické geografie a odděluje dolnoslezská knížata od knížat opolských, respektive hornoslezských, byť pro danou dobu není ani toto dělení

zcela přesné. Kromě níže popsaných významných příkladů se autor v monografii snaží na základě svého výzkumu nebo dedukcí nově interpretovat mnohé motivace aktérů a popsat události v jiném světle, než na ně bylo dosud nahlíženo. Usiluje také o zpřesnění chronologie událostí, které zasazuje do celkového děje a jeho logiky.

V následující části se autor snaží určit, kdy vlastně Vladislav Opolský přišel na uherský dvůr Ludvíka Velikého a jaká byla motivace slezského knížete pro tento krok. Jako hlavního činitele rozpoznává Alžbětu Lokýtkovnu, která měla svého prasnynovce v oblibě a podporovala jeho vzestup k hodnosti uherského palatina. Pro Ludvíka I. byl slezský příbuzný asi také vítanějším partnerem než představitelé uherské šlechty. Vladislav dle J. Sperky plnil i úlohu zprostředkovatele vůči pražskému dvoru, přičemž zdůrazňuje jeho respektování lenního závazku k českému králi a snahu po přátelských stycích mezi oběma dvory, což ho nakonec stálo post palatina, když se i proti vůli budínského dvora snažil o dohodu mezi oběma panovnickými domy. Nicméně ztráta úřadu neznamenal podle Sperky Vladislavův ústup z politického výsluní, pouze přešel do pozice pána Haliče, kterou mu Ludvík zřejmě předal na základě lenního slibu. Jak J. Sperka působivě dokázal, uherský a nově i polský král Ludvík Vladislava nadále využíval pro kontakty s polským prostředím a pověřoval ho úkoly, v nichž byl jako Piastovec pro polskou nobilitu přijatelnější než uherský šlechtic. Zároveň opětovně zdůrazňuje zásady lenního systému, v jehož rámci se Vladislav stále pohyboval, ale který nebyl polskými elitami ještě zcela přijat.

Vladislav vždy zůstal pevným spojencem uherského dvora a Lucemburků, míněno především Zikmunda a svého nejdříve zetě a později švagra Jošta. Jako jejich spojenec zasahoval do uherských, polských i moravských poměrů. Jerzy Sperka zpochybňuje některé dosud uznávané závěry o aktivitách Vladislava na Moravě, především se vymezuje vůči některým závěrům V. Štěpána (s. 184–185). Největší část svého textu však věnuje vyvrácení tradovaných mýtů o vztazích Vladislava Opolského s řádem německých rytířů a o jeho domnělém pokusu předat řádu část polského území, které Vladislav držel jako léno. J. Sperka podrobně líčí události z kritického období 1390–1395, rozebírá postoje řádu i dalších aktérů, ale zároveň dává jednotlivé politické akty do souvislosti s hospodářskou situací opolského knížete, který se snažil získat hotové finance, a to nejen zástavami řádu. Vladislavova snaha o získání podílu na moci v Polsku tím samozřejmě není nijak zpochybněna.

Práce Jerzyho Sperky je významným přínosem pro poznání dějin středoevropského prostoru druhé poloviny 14. století. Osudy Vladislava II. Opolského dokumentují provázanost tehdejších mocenských útvarů i zvláštní postavení, jemuž se těšila mnohá slezská knížata. Nepřehlédnutelnou skutečností zůstává i částečné oslabování jejich vazeb na pražský dvůr před rokem 1400. Autor též zachycuje metody vládnutí v Polsku a Uhrách na konci 14. století a na základě podrobného pramenného výzkumu vyvrací některé v literatuře vžitě představy. Šíře excerpané literatury prokazuje autorovu bezpečnou orientaci v tématu, na druhou stranu nelze nezmínit, že se takřka úplně obešel bez české literatury. Kromě již uvedených děl využil jen některých starších prací (F. M. Bartoš, J. Spěváček), které dnes již plně či částečně nevyhovují. I v pasážích, jež se zabývají např. dynastickou politikou Karla IV., si takřka úplně vystačil s polskými pracemi, které i v dalších částech knihy doplnil především literaturou ukrajinskou. Nevyužití českojazyčných děl (jen částečně nahrazených cizojazy-

zyčnými publikacemi českých autorů) zůstává hlavní výtkou vůči této jinak velmi povedené práci. Mohli bychom zmínit i další drobné výtky či polemizovat s některými návrhy a závěry autora, ale šlo by spíše o diskusi nad výkladem pramenů či drobná přehlédnutí než o vážná pochybení. Jerzy Sperka se vhodným rozčleněním práce na část klasické biografie a na část věnující se strukturálním problémům vlády a reprezentace vyhnul úskalím biografických prací a vytvořil moderní dílo, které poskytne čtenářům čtivý a obsažný pohled na neprávem opomíjenou či zatracovanou osobnost středoevropských dějin pozdního středověku.

Zdeněk Vašek

Ulrike HOHENSEE – Mathias LAWOW – Michael LINDNER – Olaf B. RADER (edd.), *Monumenta Germaniae Historica, Constitutiones et acta publica imperatorum et regum XII: 1357-1359*, Berlin – Wiesbaden, Brandenburgische Akademie der Wissenschaften – Harrasowitz Verlag, 2013, 778 s., ISBN 978-3-447-06996-0

Vydání dvanáctého svazku MGH — *Constitutiones* představuje důležitý počín v naplnění této řady, jejíž počátky spadají do devadesátých let 19. století. Dobu panování Karla IV. zahájil osmý svazek dokončený v roce 1926 (vydali Karl Zeumer a Richard Salomon). Další díly — devátý až jedenáctý — zahrnuly léta 1349–1356 a vydávala je Akademie věd NDR (Akademie der Wissenschaften der DDR). Editor Wolfgang D. Fritz jedenáctý svazek uzavřel textem Zlaté buly Karla IV. pro říši a několika k ní se vážících listin z počátku roku 1357 (1.–7. ledna), které jsou kvůli celistvosti roku 1357 uvedeny i v recenzovaném dvanáctém svazku. Ten připravilo nově konstituované berlínské pracoviště MGH při Berlínsko-braniborské akademii věd (Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften (BBAW)). Jde o první svazek předpokládaných šesti dílů, které dosáhnou až do roku 1378 (svazky třináctý–sedmnáctý); další pokračování se již nepředpokládá, s odkazem na říšské záležitosti reflektované v rámci řady *Deutsche Reichstagsakten* (RTA). Edice písemností pro dobu 1357–1378 se začala připravovat v roce 1994 na základě konceptu publikovaného tehdejšími vedoucími berlínského pracoviště MGH Eckhardem Müller-Mertensem († 14. ledna 2015).¹ S editorskou prací stávajícího týmu ve složení Michael Lindner, Ulrike Hohensee, Mathias Lawo a Olaf B. Rader jsou spojeny též autorské studie, publikované zvláště v rámci volné řady *Berichte und Abhandlungen* vydávaných berlínskou akademií.² V Berlíně se také pracuje na digitální verzi přepracovaných regist k vládě Karla IV.

Koncepci a ediční zásahy vydávaného svazku i následujících plánovaných svazků autoři objasňují v instruktivním úvodu. Základní smysl souboru vychází ze snahy

1 Eckhard MÜLLER-MERTENS, *Konzept für künftige Bände der Constitutiones et acta publica imperatorum et regum (1357-1378)*, Deutsches Archiv für Geschichte des Mittelalters 50, 1994, s. 615–630.

2 Připomeňme alespoň svazek Ulrike HOHENSEE — Mathias LAWOW — Michael LINDNER — Michael MENZEL — Olaf B. RADER (edd.), *Die Goldene Bulle. Politik — Wahrnehmung — Rezeption*, Berlin 2009.